

ANALIZA BROJA I OBILJEŽJA TRANSAKCIJSKIH RAČUNA NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE

Stošić, Zlatko

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:246577>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-02**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Prijediplomski sveučilišni studij Financijski menadžment

Zlatko Stošić

**ANALIZA BROJA I OBILJEŽJA TRANSAKCIJSKIH RAČUNA
NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE**

Završni rad

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Prijediplomski sveučilišni studij Financijski menadžment

Zlatko Stošić

**ANALIZA BROJA I OBILJEŽJA TRANSAKCIJSKIH RAČUNA
NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE**

Završni rad

Kolegij: Bankarstvo

JMBAG: 0079068085

e-mail: stosic.zlatko@gmail.com

Mentor: Doc.dr.sc. Hrvoje Serdarušić

Osijek, 2023.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
Undergraduate Study Financial Management

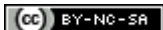
Zlatko Stošić

**ANALYSIS OF THE NUMBER AND CHARACTERISTICS OF
TRANSACTION ACCOUNTS IN THE REPUBLIC OF
CROATIA**

Final paper

Osijek, 2023

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Zlatko Stošić

JMBAG: 0079068085

OIB: 99373536988

e-mail za kontakt: stosic.zlatko@gmail.com

Naziv studija: Preddiplomski sveučilišni studij Financijski menadžment

Naslov rada: Analiza broja i obilježja transakcijskih računa na području Republike Hrvatske

Mentor/mentorica rada: Doc.dr.sc. Hrvoje Serdarušić

U Osijeku, 2023. godine

Potpis _____

Z. Stošić

Analiza broja i obilježja transakcijskih računa na području Republike Hrvatske

SAŽETAK

Platni sustav jedna je od najvažnijih komponenti svakog financijskog sustava. Njegova osnovna funkcija je omogućiti siguran i učinkovit prijenos novca kao sredstva plaćanja, odnosno izvršavanje naloga i transakcija između korisnika. Bez obzira na kategoriju korisnika i neovisno radi li se o uplatama, isplatama ili prijenosu financijskih sredstava iste nije moguće izvršavati bez posjedovanja transakcijskog računa jer je on osnovi preduvjet sudjelovanja u financijskom sustavu. U završnom radu prikazane su karakteristike transakcijskih računa u Republici Hrvatskoj te je analiziran njihov broj u razdoblju 2018. – 2022. po kategorijama korisnika.

Ključne riječi: Transakcijski račun, Platni sustav, Republika Hrvatska

Analysis of the Number and Characteristics of Transaction Accounts in the Republic of Croatia

ABSTRACT

The payment system is one of the most important components of any financial system. Its basic function is to enable the safe and efficient transfer of money as a means of payment, i.e., the execution of orders and transactions between users. Regardless of the category of users, whether it is payments, withdrawals or transfer of funds, this is not possible without a transaction account and is basically a prerequisite for participation in the financial system. The final paper presents the characteristics of transaction accounts in the Republic of Croatia and analyzes their number in 2018-2022 by user category.

Keywords: Transaction account, Payment system, Republic of Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OBILJEŽJA FINANCIJSKOG SUSTAVA	2
2.1. Valuta i platni sustav	2
2.2. Financijska tržišta	2
2.3. Financijske institucije	3
2.4. Institucije za nadzor i regulaciju rada	4
3. POJAM I RAZVOJ PLATNOG PROMETA	5
3.1. Platni sustav i njegove funkcije	6
3.2. Vrste platnog prometa	7
3.3. Pojam i vrste platnih usluga	7
3.4. Jedinствeno područje plaćanja u eurima (SEPA) i njen utjecaj na platni promet	9
4. OSNOVNA OBILJEŽJA TRANSAKCIJSKIH RAČUNA U REPUBLICI HRVATSKOJ 10	
4.1. Pravo na posjedovanje transakcijskog računa	10
4.2. Vrste transakcijskih računa	11
4.2.1. Tekući račun	11
4.2.2. Žiro račun	12
4.2.3. Osnovni račun	12
4.2.4. Računi posebnih namjena	13
4.3. Međunarodni broj bankovnog računa (IBAN) i njegova konstrukcija	14
4.3.1. Oznake kategorije računa poslovnih subjekata	17
4.3.2. Oznake kategorije računa potrošača	18

5. ANALIZA BROJA I OBILJEŽJA TRANSAKCIJSKIH RAČUNA U REPUBLICI HRVATSKOJ U RAZDOBLJU OD 2018. DO 2022. GODINE.....	20
5.1. Kretanje ukupnog broja transakcijskih računa u razdoblju analize	20
5.2. Broj transakcijskih računa s obzirom na njegovo obilježje u promatranom razdoblju	
23	
6. ZAKLJUČAK	25
POPIS LITERATURE.....	26
POPIS SLIKA	29
POPIS TABLICA	29

1. UVOD

Platni sustav je jedan od ključnih dijelova svakog gospodarskog sustava, a temeljna mu je zadaća omogućiti sigurnu i učinkovitu uporabu novca kao platežnog sredstva, odnosno izvršavati transakcije. Transakcijski računi osnova su za obradu i upravljanje financijskim sredstvima, a u Republici Hrvatskoj platni promet i transakcijski računi regulirani su od strane Hrvatske narodne banke (HNB). Platni sustav i transakcijski računi predstavljaju ključne elemente ekonomske infrastrukture Republike Hrvatske, omogućuju financijske aktivnosti građanima i poduzećima te su ključni za funkcioniranje gospodarstva zemlje.

Predmet rada je analiza broja i obilježja transakcijskih računa na području Republike Hrvatske u razdoblju od 2018. do 2022. godine. Cilj rada je upoznati se s brojem, obuhvatom i specifičnostima transakcijskih računa u Republici Hrvatskoj. Prilikom izrade završnog rada korištene su sljedeće metode: metoda kompilacije, induktivna i deduktivna metoda u teorijskom dijelu te povijesna, statistička i komparativna metoda u empirijskom dijelu. Sama struktura završnog rada podijeljena je u šest poglavlja. Nakon uvoda, opisuju se temeljna obilježja financijskog sustava s naglaskom na valutu i platni sustav, potom financijska tržišta i financijske institucije te institucije za nadzor i regulaciju rada. Nakon toga, radom se opisuje i razvoj platnog prometa, pri čemu se objašnjava platni sustav i njegove funkcije, SEPA, vrste platnog prometa te pojam i vrste platnih usluga. Potom se rad usmjerava na transakcijske račune u Republici Hrvatskoj pri čemu će biti riječi o pravu na posjedovanje transakcijskog računa, o vrstama transakcijskih računa te o međunarodnom broju bankovnog računa i njegovoj konstrukciji. Posljedično, tablično će se prikazati podaci o broju transakcijskih računa, kao i o broju jednovalutnih i multivalutnih računa u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine. Nakon toga donose se opći i pojedinačni zaključci na zadanu temu.

2. OBILJEŽJA FINANCIJSKOG SUSTAVA

Financijski sustav ključan je pokretač rasta i razvoja neke zemlje, obuhvaćajući važnu ulogu u njenom gospodarstvu. Temeljna zadaća financijskog sustava je olakšati raspodjelu i raspoređivanje ekonomskih resursa, kako prostorno tako i vremenski, u nesigurnom okruženju (Merton, 1990). Obzirom na njegovu važnost, financijski sektor jedan je od najstrože reguliranih sektora u gospodarstvu. Financijski sustav zemlje podrazumijeva valutu i platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije te institucije koje reguliraju i nadziru njihov rad (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023). Financijski sustav Republike Hrvatske počiva na kreditnim institucijama, a njihovu djelatnost kontrolira Hrvatska narodna banka. Da bi se u potpunosti shvatio financijski sustav, slijedi detaljniji opis njegovih karakteristika.

2.1. Valuta i platni sustav

Valuta je papirni i kovani novac kojeg izdaje država ili središnja banka, a koristi se kao sredstvo razmjene i zakonsko sredstvo plaćanja, čime se olakšava proces razmjene dobara i usluga. U širem smislu ona predstavlja zakonske propise kojima je uređen novčani sustav određene države, dok u užem smislu podrazumijeva službenu novčanu jedinicu u državi (Hrvatska enciklopedija, Valuta, 2023). Republika Hrvatska od 1. siječnja 2023. godine, uvodeći euro kao službenu novčanu jedinicu i zakonsko sredstvo plaćanja, postaje dvadeseta država članica europodručja. Ključna korist uvođenja zajedničke valute za hrvatsko gospodarstvo je smanjenje valutnog rizika kojemu je ono izloženo.

Platni sustavi podrazumijevaju „sustave za prijenos novčanih sredstava s formalnim i standardiziranim postupcima i zajedničkim pravilima za obradu, obračun i/ili namiru platnih transakcija“ (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023a). U Republici Hrvatskoj postoje tri platna sustava koja omogućavaju prijenos platnih transakcija: TARGET2, EuroNKS i EuroNKSInst, a koji će biti detaljno objašnjeni kasnije u radu.

2.2. Financijska tržišta

Financijsko tržište mjesto je obavljanja kupoprodaje financijskih instrumenata. Detaljnije se definira se kao „mjesto na kojem se prometuje kratkoročnim i dugoročnim financijskim instrumentima, pri čemu se s jedne strane nalazi ponuda novčanih sredstava, dok s druge ponuda

financijskih instrumenata kao nositelja određenih prava“ (Orsag, 2003). Financijska tržišta imaju važnu ulogu u poboljšanju ekonomske efikasnosti, a klasificiraju se na različite načine, no osnovna je podjela na: tržište kapitala, tržište novca i devizno tržište.

Tržište kapitala dio je šireg financijskog tržišta, a podrazumijeva trgovinu financijskim instrumentima na uređenom tržištu (burza) i izvan njega, pri čemu se najčešće trguje dionicama i obveznicama, dok su instrumenti tržišta novca najčešće trezorski i blagajnički zapisi sa kraćim rokom dospijeca od obveznica. Devizno tržište, pak, spaja domaću potražnju za inozemnom valutom i inozemnu potražnju za domaćom valutom (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023). Drugim riječima trguje se devizama po točno određenim pravilima.

2.3. Financijske institucije

Za bolje razumijevanje samog financijskog sustava, ključno je objasniti pojam financijske institucije. Financijske institucije posrednici su na financijskom tržištu koji izvršavaju transakciju sredstava od jedinica sa novčanim suficitom ka onima sa deficitom financijskih sredstava (Hayes, 2023). Drugim riječima, prikupljaju sredstva od pojedinaca koja potom usmjeravaju prema korporacijama za daljnje investiranje, uz što i same imaju ulogu investitora ulažući vlastita sredstva u određena poduzeća. Središnja financijska institucija svake države je središnja (centralna ili emisijska) banka, a u Republici Hrvatskoj to je Hrvatska narodna banka. Financijske institucije se mogu podijeliti na depozitne i nedepozitne. Depozitne ili kreditne institucije podrazumijevaju u najvećoj mjeri banke, a potom i depozitne štedne institucije poput štedionica i kreditnih unija; dok nedepozitne institucije obuhvaćaju ugovorne štedne institucije poput osiguravajućih društava i mirovinskih fondova te investicijski fondovi i slično.

Prema udjelima svih financijskih institucija u imovini financijskog sustava, u Republici Hrvatskoj najzastupljenije su kreditne institucije, odnosno banke (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023). Uz kreditne institucije, vrlo značajni na području RH su i obvezni i dobrovoljni mirovinski fondovi, a poslovanjem svih vrsta nebankovnih financijskih posrednika upravlja i nadzire HANFA (Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga).

2.4. Institucije za nadzor i regulaciju rada

Uz Hrvatsku narodnu banku i Hanfu, značajnu ulogu u nadzoru i regulaciji financijskog sustava Republike Hrvatske imaju i: Hrvatska agencija za osiguranje depozita (HAOD), Uprava Ministarstva financija za gospodarstvo i financijski sustav. Hrvatskoj agenciji za osiguranje depozita temeljna je zadaća zaštita deponenata od gubitka depozita u slučaju propasti kreditne institucije (Hrvatska agencija za osiguranje depozita, 2023).

Nadalje, Uprava za gospodarstvo i financijski sustav priprema zakonske prijedloge s područja financijskog poslovanja (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023). Uz njih se kao zastupnici interesa bankarskog sektora pojavljuju: Hrvatska udruga banaka (HUB) te Udruženje banaka pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (HGK), a osim njih u ovom se dijelu navode i Hrvatski registar obaveza po kreditima (HROK), Središnji registar osiguranika (Regos) te Financijska agencija (Fina) (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023).

3. POJAM I RAZVOJ PLATNOG PROMETA

Platni promet sastavni je dio svakog gospodarskog sustava, a osnovna mu je zadaća omogućiti sigurnu i učinkovitu uporabu novca kao sredstva plaćanja te prijenos sredstava, odnosno bezgotovinske platne transakcije (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023b). Za funkcioniranje cjelokupnog financijskog sustava, te u skladu s tim i platnog prometa u Republici Hrvatskoj, odgovorna je Hrvatska narodna banka. Platni promet obuhvaća „obavljanje definiranih poslovnih naloga i poslovnih transakcija koje su podijeljene po kronološkom slijedu, od otvaranja računa do izvještaja o promjenama stanja računa; dok se u poslove platnog prometa ubraja: otvaranje, vođenje i zatvaranje računa korisnika, vođenje registra računa korisnika, provjera ispravnosti i obrada naloga za plaćanje isplata i uplata gotovog novca, knjiženje transakcija, slanje i primitak platnih transakcija, pohrana i čuvanje dokumentacije o platnom prometu“ (Gregurek & Vidaković, 2013).

Platni promet je u suštini niz instrumenata, postupaka, pravila i tehničke potpore za slanje informacija i namiru transakcija među sudionicima (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023b). Drugim riječima, stvarajući regulatorni okvir za platni promet i implementacijom odgovarajuće podzakonske regulative razvija se napredniji i efikasniji platni, a posljedično i cjelokupni gospodarski sustav. U Republici Hrvatskoj on je uređen u najvećoj mjeri Zakonom o platnom prometu (NN 66/18, 114/22), a potom i Zakonom o elektroničkom novcu (NN 64/18, 114/22).

Za bolje funkcioniranje platnog sustava i suradnje među institucijama 2003. godine osnovan je Nacionalni odbor za platni promet. Članove odbora čini Hrvatska narodna banka, Ministarstvo financija, Hrvatska gospodarska komora i Hrvatska udruga banaka (Hrvatska narodna banka, 2018). Njegove osnovne funkcije su:

- definiranje i predlaganje poduzimanja zajedničkih mjera u platnom prometu,
- poticanje prihvaćanja i primjene novih rješenja u platnom prometu,
- iniciranje uspostave suradnje među institucijama nadležnim za donošenje propisa vezanih uz platni promet,
- praćenje razvoja i predlaganje primjene novih usluga i servisa u platnom prometu,
- utvrđivanje problema u odvijanju platnog prometa i predlaganje njihova rješenja,
- afirmacija daljnjeg razvoja platnog prometa u zemlji na tržišnim načelima,

- predlaganje smjernica razvoja platnog sustava u zemlji u skladu sa direktivama Europske unije i međunarodnim standardima (Hrvatska narodna banka, 2018).

3.1. Platni sustav i njegove funkcije

Kako je ranije spomenuto, platni promet u Republici Hrvatskoj izvršava se kroz tri platna sustava: TARGET2, EuroNKS i EuroNKSInst.

TARGET (Transeuropski automatizirani sustav ekspresnih novčanih transakcija) odnosi se na centralizirani sustav platnih sustava u eurima koji omogućuju namiru u novcu središnje banke i pružaju usluge središnjeg upravljanja likvidnošću, bruto namiru u realnom vremenu za plaćanja i usluge za namiru sporednih sustava te omogućuju plaćanja povezana s namirom vrijednosnih papira, kao i namiru instant plaćanja (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023a). Drugim riječima, konsolidirani su postojeći sustavi TARGET2 i T2S, optimizirajući najviše tehničke razine, a uslugama sustava upravlja Eurosustav s ciljem osiguranja slobodnog protoka novca i vrijednosnih papira na razini Europe. Budući da je riječ o centraliziranom sustavu koji podrazumijeva više nacionalnih komponenti sustava TARGET, svaka središnja banka Eurosustava upravlja svojom vlastitom komponentom. Upravo uvođenjem eura kao nacionalne novčane jedinice u RH, platnim sustavom TARGET-HR omogućila je potpuni prijelaz Hrvatskog sustava velikih plaćanja na platformu TARGET u eurima (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023a).

EuroNKS (Euro Nacionalni klirinški sustav) je platni sustav koji obrađuje međubankovne transakcije SEPA kreditnih transfera u eurima (Fina, EuroNKS, 2023). Podrazumijeva jedinstvenu platnu infrastrukturu za obračun nacionalnih i prekograničnih SEPA kreditnih transfera u eurima, odnosno platni sustav za obračun platnih transakcija kreditnih transfera u eurima (Hemar, 2019). Uvođenjem eura u Republiku Hrvatsku omogućena je prilagodba čitavog kunskog platnog prometa na sustav EuroNKS.

Nadalje, EuroNKSInst je platni sustav koji osigurava izvršenje instant kreditnih transfera u vrlo kratkom vremenu, samo nekoliko sekunda, što uključuje terećenje IBAN računa platitelja, izvršenje međubankovnog obračuna zadane transakcije i odobrenje IBAN računa primatelja plaćanja, i sve to neprestano, 24 sata dnevno, svaki dan, cijele godine (Fina, 2023a). Uvođenjem eura u RH platni sustav NKSInst za izvršenje plaćanja u kunama prilagođava se sustavu EuroNKSInst za izvršavanje platnih transakcija u eurima.

3.2. Vrste platnog prometa

Kroz povijest se platni promet postepeno mijenja, a reformom kojom je uređen suvremeni platni promet, određuju se i dva najučestalija oblika platnog prometa u Republici Hrvatskoj: gotovinski i bezgotovinski (Mijatović & Pokrivač, 2013).

Gotovinsko plaćanje podrazumijeva izravnu predaju gotovine od strane jedne osobe drugoj, uplatu na račun kod ovlaštene organizacije za platni promet i isplatu u ovlaštenoj organizaciji (Gregorić, 1995). Uvjete i načine gotovinskog plaćanja uređuje Hrvatska narodna banka. Računi za obavljanje platnog prometa odnose se na transakcijske račune. Transakcijski računi dijele se u nekoliko skupina o kojima će biti riječi kasnije u radu. Uplate i isplate gotovog novca na i sa računa pokreću se nalogom za plaćanje (Mijatović & Pokrivač, 2013).

S druge strane, bezgotovinsko plaćanje podrazumijeva prijenos sredstava s računa platitelja na račun primatelja, a ostvaruje se knjižnim prijenosom određenog novčanog iznosa sa računa dužnika na račun vjerovnika u knjigama banaka i ostalih novčanih institucija (Mijatović & Pokrivač, 2013). Pri ovoj vrsti plaćanja primjenjuje se nekolicina različitih instrumenata: virmanski nalog, ček, mjenica, kreditne kartice, kreditna pisma i slično (Hrvatska enciklopedija, 2023a). Bezgotovinska plaćanja obuhvaćaju žiro promet i obračunski platni promet (Mijatović & Pokrivač, 2013). Danas je bezgotovinski promet prevladavajući način plaćanja u gospodarstvima diljem svijeta, ponajviše zbog elektroničkih sredstava koja olakšavaju i ubrzavaju ove procese.

3.3. Pojam i vrste platnih usluga

Platnim uslugama smatraju se usluge platnog prometa koju njihov pružatelj obavlja kao svoju djelatnost, a koja je uređena zakonskom regulativom. Zakonom o platnom prometu (NN 66/18, 114/22) uređene su platne usluge i njihovi pružatelji te će isti u nastavku biti detaljno navedeni.

Člankom 4. navedenog Zakona, platne usluge se definiraju kao:

- usluge koje omogućuju polaganje gotova novca na račun za plaćanje te svi postupci potrebni za vođenje računa za plaćanje;
- usluge koje omogućuju podizanje gotova novca s računa za plaćanje te svi postupci potrebni za vođenje računa za plaćanje;

- usluge izvršenja platnih transakcija, uključujući prijenos novčanih sredstava na račun za plaćanje kod korisnikova pružatelja platnih usluga ili kod drugog pružatelja platnih usluga, a one podrazumijevaju:
 - izvršenje izravnih terećenja, uključujući jednokratna izravna terećenja,
 - izvršenje platnih transakcija putem platnih kartica ili sličnog sredstva,
 - izvršenje kreditnih transfera, uključujući trajne naloge
- usluge izvršenja platnih transakcija u kojima su novčana sredstva pokrivena kreditnom linijom za korisnika platnih usluga, a one uključuju:
 - izvršenje izravnih terećenja, uključujući jednokratna izravna terećenja
 - izvršenje platnih transakcija putem platnih kartica ili sličnog sredstva,
 - izvršenje kreditnih transfera, uključujući trajne naloge
- usluge izdavanja platnih instrumenata i/ili prihvaćanja platnih transakcija;
- usluge novčanih pošiljaka;
- usluge iniciranja plaćanja;
- usluge informiranja o računu (Narodne novine, Zakon o platnom prometu (NN 66/18, 114/22), 2018).

Nasuprot tome, člankom 7. istog Zakona definira se i niz aktivnosti koje se ne smatraju platnim uslugama. Zakonom su također određeni i pružatelji platnih usluga koji jedini smiju obavljati pružanje platnih usluga u Republici Hrvatskoj, a oni mogu biti:

- kreditna institucija: osnovana u RH; osnovana u drugoj državi članici u skladu sa zakonodavstvom Europske unije; iz treće države preko svoje podružnice osnovane u RH;
- institucija za elektronički novac: osnovana u RH; osnovana u drugoj državi članici, uključujući njezinu podružnicu kad je ta podružnica osnovana u RH; iz treće države preko svoje podružnice osnovane u RH;
- mala institucija za elektronički novac osnovana u RH;

- institucija za platni promet: osnovana u RH; osnovana u drugoj državi članici, uključujući njezinu podružnicu kad je ta podružnica osnovana u RH;
- mala institucija za platni promet osnovana u RH;
- registrirani pružatelj usluge informiranja o računu: osnovan u RH; osnovan u drugoj državi članici, uključujući njegovu podružnicu kad je ta podružnica osnovana u RH;
- Hrvatska narodna banka kad ne djeluje u svojstvu monetarne vlasti ili druge javne vlasti;
- Republika Hrvatska i jedinica lokalne ili područne (regionalne) samouprave kad ne djeluju u svojstvu javne vlasti;
- Europska središnja banka i središnje banke drugih država članica kad ne djeluju u svojstvu monetarne ili druge javne vlasti (Narodne novine, Zakon o platnom prometu (NN 66/18, 114/22), 2018).

3.4. Jedinstveno područje plaćanja u eurima (SEPA) i njen utjecaj na platni promet

SEPA (engl. *Single Euro Payments Area*) je područje na razini Europske unije, a odnosi se na jedinstveno tržište za plaćanja u eurima u kojemu je potrošačima, poslovnim subjektima i javnim tijelima moguće izvršavati bezgotovinske platne transakcije u eurima pod jednakim osnovnim uvjetima, pravima i obavezama, bez obzira na njihovu lokaciju (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023c). Osnovna svrha SEPA-e je stvaranje zajedničkog okvira za elektronička plaćanja u eurima, čime se uklanjaju prepreke koje su ranije postojale zbog različitih nacionalnih sustava plaćanja. Ključne značajke SEPA-e uključuju jednostavnost prijenosa novca, brzinu transakcija, niske troškove te zajedničke standarde, pravnu osnovu i poslovna pravila, kao i jednu valutu te jedan set platnih instrumenata. SEPA ima ključnu ulogu u jačanju europskog jedinstvenog tržišta i poticanju ekonomske integracije između uključenih zemalja. Riječ je o području koje obuhvaća 36 država: sve države članice Europske unije uz Island, Lihtenštajn, Norvešku, Švicarsku, Monako, San Marino, Andoru i Vatikan. Inicijalni cilj ove inicijative je uspostava jedinstvenog sustava platnog prometa (SEPA, 2023).

4. OSNOVNA OBILJEŽJA TRANSAKCIJSKIH RAČUNA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Transakcijski račun je onaj račun koji služi izvršavanju platnih transakcija. Riječ je o računima koji služe za uplate, isplate i izvršavanje platnih transakcija, a poslovni subjekti s pravnom osobnošću ih uglavnom ugovaraju s kreditnim institucijama, odnosno bankama (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023d). Funkcioniranje transakcijskih računa u Republici Hrvatskoj podliježe određenoj zakonskoj regulativi, kao i propisima i pravilima banaka. Ključni preduvjeti za njihovo funkcioniranje obuhvaćaju otvaranje bankovnog računa pri čemu je potrebno dostaviti osobne podatke i identifikacijske dokumente, a u slučaju otvaranja poslovnog računa potrebna je i dokumentacija za potvrdu poslovanja. Pri otvaranju računa klijent potpisuje ugovor sa bankom, u kojem su definirane sve usluge, uvjeti i naknade.

Računi za obavljanje platnog prometa obuhvaćaju transakcijske račune na kojima se evidentiraju novčani primici, novčani izdaci i saldo, a oni podrazumijevaju račune poslovnih subjekata i račune građana (Mijatović & Pokrivač, 2013). Za poslovne je subjekte uobičajeno da imaju otvorene račune za redovito poslovanje i podračune, dok se građanima nudi mogućnost žiro računa, tekućeg računa i ostalih, koji će biti objašnjeni u narednom tekstu.

Osim transakcijskih računa, platne transakcije mogu se obavljati i kroz druge vrste platnih računa. Računi za plaćanje kojima upravljaju kreditne institucije dijele se na jednovalutne i multivalutne (Hrvatska narodna banka, HNB, 2023d). Jednovalutni su oni na kojima kreditne institucije vode novčana sredstva korisnika u jednoj valuti u skladu sa ugovorom, dok se na multivalutnima, kako samo ime i upućuje, pojavljuje više različitih valuta.

Budući da se radom nastoji upoznati sa specifičnostima transakcijskih računa na području Republike Hrvatske, u nastavku se rad fokusira upravo na transakcijske račune.

4.1. Pravo na posjedovanje transakcijskog računa

U Republici Hrvatskoj, kao i u većini drugih zemalja, transakcijski račun u bankama i drugim financijskim institucijama imaju pravo otvoriti i posjedovati građani i pravne osobe u skladu sa zakonskim propisima. Prema Odluci o transakcijskim računima (NN 57/2019, 131/21, 148/22), transakcijski račun je račun za plaćanje, i to (Narodne novine, 2019):

- tekući ili žiro račun koji otvaraju i vode kreditne institucije na ime jednog ili više korisnika platnih usluga, u svrhe izvršavanja platnih transakcija;
- račun koji kreditna institucija otvara i vodi za potrebe izvršavanja platnih transakcija u svoje ime.

Istom se Odlukom definira kako kreditna institucija otvara račun u skladu sa ugovorom sklopljenim sa korisnikom platnih usluga, a kojim su utvrđeni uvjeti otvaranja i vođenja transakcijskog računa. Pri otvaranju računa kreditna institucija dužna je utvrditi identitet korisnika platnih usluga, a transakcijski račun mogu otvoriti svi poslovni subjekti (pravne osobe i fizičke osobe koje obavljaju gospodarsku djelatnost ili slobodno zanimanje) te je za otvaranje takvog računa potrebno je dostaviti određene obrasce koje zahtijeva banka ili druga institucija u kojoj se isti ugovara, ali i statusnu te ostalu potrebnu dokumentaciju (ZABA, 2023). Transakcijski račun moguće je otvoriti u fizičkoj poslovnici odabrane banke, ali vrlo često i online na internetskoj stranici banke te online preko sustava FINA Start.

4.2. Vrste transakcijskih računa

Transakcijski računi obuhvaćaju nekoliko vrsta računa koji će se opisati u nastavku.

4.2.1. Tekući račun

Tekući račun je transakcijski račun koji, po želji klijenta, otvara banka kako bi omogućila primanje redovitih ili povremenih uplata te provođenje isplata unutar dostupnih financijskih sredstava na računu (Hrvatska narodna banka, HNB, 2019). Raspoloživa sredstva uključuju i iznos okvirnog kredita, odnosno prešutnog ili dopuštenog prekoračenja. Iznos dopuštenog prekoračenja obično se temelji na visini redovitih primanja i odobrava se bez dodatnih postupaka i instrumenata zaštite na temelju sklopljenog ugovora o tekućem računu (Hrvatska narodna banka, HNB, 2019). Zbog toga, kamatne stope koje se primjenjuju na njegovo korištenje nerijetko su među najvišim kamatnim stopama koje se primjenjuju na kredite za potrošače, pa nije preporučljivo koristiti dopušteno prekoračenje kao dugoročni izvor financiranja želja i potreba. Ukoliko klijent ne izvršava svoje obveze prema ugovoru ili se pak očituje smanjeni priljev sredstava na tekući račun, institucija u kojoj je zaključen ugovor o tekućem računu ima pravo reducirati ili ukinuti iznos dopuštenog prekoračenja, no o toj odluci klijenta mora nužno obavijestiti minimum 30 dana prije provođenja te odluke (Hrvatska narodna banka, HNB, 2018a). Ugovor na temelju kojeg je otvoren tekući račun zaključuje se

na neodređeno vrijeme, a po zaključenju takvog ugovora klijent dobiva karticu tekućeg računa koja je od tada njegov platni instrument.

Tekući račun često dolazi u paketu s različitim bankovnim proizvodima i uslugama. Primjerice, kreditne institucije često kao primarni proizvod nude kredit, a tekući račun je dodatni proizvod povezan s tim kreditom. Svi uvjeti o korištenju tekućeg računa povezanog s kreditom navedeni su u odredbama zaključenog ugovora.

4.2.2. Žiro račun

Žiro račun je također vrsta transakcijskog računa koji fizičkim i pravnim osobama služi uglavnom za povremena primanja. Također, vrlo često je ova vrsta računa prvi izbor za maloljetnike i mlađu populaciju općenito, kako bi primali priljeve poput stipendija, nagrada, učeničkog i studentskog rada te prigoda od sezonskih i sličnih poslova. Vlasnik žiro računa koristi ga za izvršavanje plaćanja prema poslovnim partnerima i državi, kao i za naplatu svojih potraživanja (Hrvatska enciklopedija, 2023b). Taj je račun uvijek u aktivnom stanju, budući da vlasnik ne može postati dužnik banci koristeći sredstva na računu; banka je jedina u dužničkom odnosu prema klijentu. Upravo zato minimalno stanje na žiro računu često iznosi nula kuna. Obično se karakterizira niskim kamatnim stopama ili čak gotovo beskamatnim uvjetima za vlasnika, dok banka nerijetko naplaćuje naknadu za vođenje računa i izvršavanje plaćanja po računu (Hrvatska enciklopedija, 2023b).

Ukoliko je riječ o studentu koji obavlja studentske poslove, žiro račun je pravi izbor. U tom slučaju bitno je pažnju obratiti na zakonske limite zarade vezane uz porezne olakšice, kao i na bruto i neto iznose plaće (Ekonomika klinika, 2020). Raspolaganje sredstvima na žiro računu obavlja se putem kartice računa, do iznosa vlastitih sredstava, a u ovom slučaju ne postoji mogućnost ugovaranja dopuštenog prekoračenja. Iznos koji se uplaćuje na ovaj račun se oporezuje, a za novac od nesamostalnog rada porez na dohodak plaća poslodavac, dok u ostalim slučajevima to obavlja primatelj dohotka.

4.2.3. Osnovni račun

Osim prethodne dvije vrste transakcijskih računa bitno je objasniti i osnovni račun. Prema Hrvatskoj narodnoj banci, osnovni račun je eurski račun za plaćanje koji korisniku omogućuje (Hrvatska narodna banka, HNB, 2018b):

- otvaranje, vođenje i zatvaranje računa kao i izdavanje debitne kartice za taj račun;

- polaganje novčanih sredstava na račun u neograničenom broju;
- podizanje gotovog novca s računa u neograničenom broju u državama Europskog gospodarskog prostora;
- ugovaranje trajnih naloga;
- ugovaranje internetskog ili mobilnog bankarstva;
- platne transakcije u neograničenom broju.

Osnovni račun je vrlo sličan tekućem, no na osnovnom nije dopušteno prekoračenje. Drugim riječima, da bi željeno plaćanje bilo izvršeno na računu mora biti dovoljna količina novca. Iako poput ostalih računa, osnovni račun služi za svakodnevna plaćanja i primanja uplata, ipak se razlikuje po tome što on može biti isključivo u domaćoj valuti, uz što ne uključuje kreditnu karticu. Ipak, klijent može kreditnu karticu za osnovni račun ugovoriti posebno ukoliko to želi i ispunjava sve tražene uvjete (Hrvatska narodna banka, HNB, 2018a).

Za korištenje osnovnog računa plaća se naknada, a o visini iste klijentu se preporuča informirati u banci u kojoj račun i otvara. Osnovni račun ima pravo otvoriti svaka osoba koja ima zakonito boravište u zemljama članicama Europske unije ili osoba koja još nema dozvolu za boravak, no protjerivanje iste nije moguće zbog pravnih ili stvarnih razlog (Hrvatska narodna banka, HNB, 2020). Banke, vodeći računa o osjetljivijim skupinama potrošača, povoljnije mjesečne naknade naplaćuju korisnicima narednih prava (Hrvatska narodna banka, HNB, 2020):

- zajamčene minimalne naknade;
- naknade za osobne potrebe korisnika smještaja;
- naknade za redovito studiranje;
- osobne invalidnine;
- doplatak za pomoć i njegu;
- naknade do zaposlenja.

4.2.4. Računi posebnih namjena

Za građane i poslovne subjekte, između ostalih, u određenim je bankama moguće ugovoriti i račune za posebne namjene. U tom smislu, razlikuju se računi za posebne namjene poslovnog subjekta ili banke za sredstva koja su prema zakonu ili drugom propisu izuzeta od prisilnog izvršenja; računi za posebne namjene poslovnog subjekta, odnosno banke prema njegovim potrebama; računi za posebne namjene za naplatu zajedničkih prihoda proračuna; račun za

posebne namjene građanina; ali i račun za posebne namjene nerezidenta, odnosno stranog poslovnog subjekta (Narodne novine, 2002).

Prema dostupnim podacima koje plasiraju različite hrvatske banke, računi posebnih namjena mogu, između ostalog, obuhvaćati (Istarska Kreditna Banka, 2023):

- račun za posebne namjene – sredstva zajedničke pričuve, odnosno transakcijski multivalutni račun koji se otvara na zahtjev poslovno sposobne fizičke osobe uz potrebnu dokumentaciju;
- račun za posebne namjene – izuzet od ovrhe, odnosno transakcijski multivalutni račun koji se otvara isključivo po nalogu Financijske agencije (FINA), a račun služi primanjima klijenta koja su izuzeta od ovrhe te se zahtjev za isti podnosi u poslovnicu Financijske agencije;
- račun za posebne namjene – izborna promidžba, odnosno transakcijski multivalutni račun koji se otvara na zahtjev poslovno sposobne fizičke osobe uz potrebnu dokumentaciju, a u svrhe financiranja izborne promidžbe u skladu sa propisima;
- račun za posebne namjene – redovito financiranje, odnosno transakcijski multivalutni račun koji se otvara na zahtjev poslovno sposobne fizičke osobe uz potrebnu dokumentaciju, a u svrhe redovnog godišnjeg financiranja političkih aktivnosti nezavisnih zastupnika, odnosno članova predstavničkih tijela lokalne i regionalne samouprave, u skladu sa propisima;
- račun za posebne namjene – obnova od potresa, odnosno račun na koji Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine fizičkim osobama uplaćuje novčanu pomoć za obnovu od potresa u skladu sa propisima te se u druge svrhe račun ne smije koristiti.

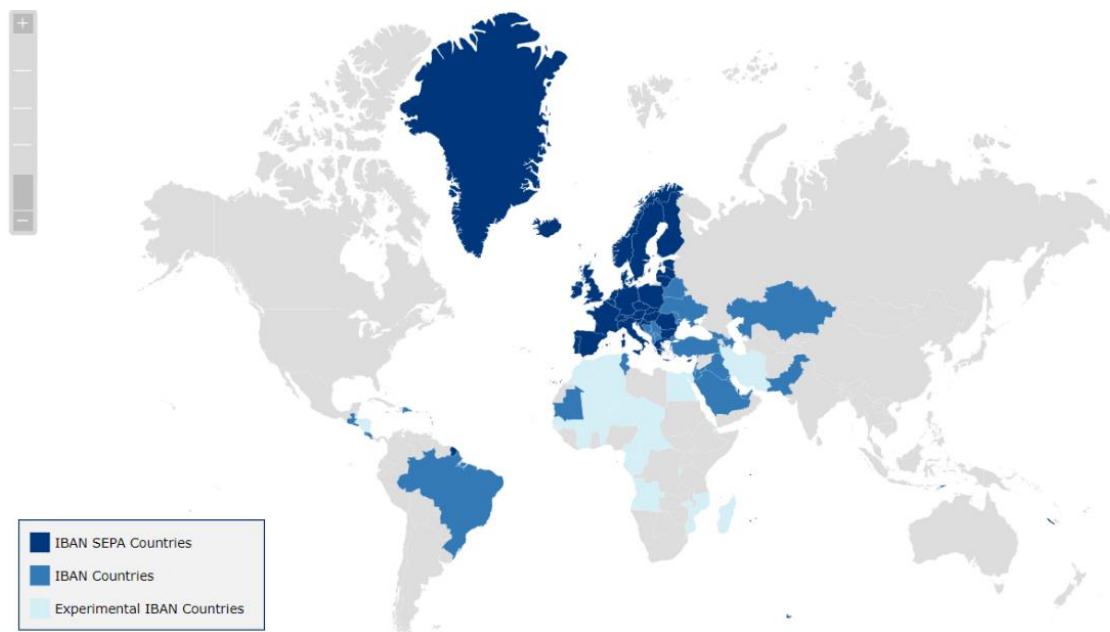
Postoji još niz različitih računa posebnih namjena, a naknada za otvaranje i vođenje ovih računa se ne naplaćuje.

4.3. Međunarodni broj bankovnog računa (IBAN) i njegova konstrukcija

Međunarodni broj bankovnog računa (IBAN) jedinstveni je identifikator računa koji bankama pomaže u automatskoj obradi plaćanja od osobe do osobe. Sadrži sve ključne podatke vlasnika, poput broja računa, podataka banke te šifre države, a iako ne postoji jedinstvena duljina IBAN-

a za države sa SEPA područja, ipak, on ne smije prelaziti 34 znaka (IBAN, Popis kratica korištenih u prijenosu sredstava banaka, 2023).

Hrvatski IBAN definiran je kao jedinstveni identifikator računa klijenta kod banke koja vodi kunske i/ili devizne račune sudionicima u platnom prometu (Narodne novine, 2004). Međunarodni broj bankovnog računa (*eng. International Bank Account Number*) je međunarodni standard za numeraciju bankovnih računa (Hrvatska narodna banka, HNB, 2015). Stvorila ga je Europska komisija za bankarske standarde te je zatim prihvaćen kao međunarodni standard ISO 13616:1997, a danas kao ISO 13616:2007. Primarna svrha uvođenja je olakšano plaćanje unutar Europske unije, no primjenjuje se na globalnoj razini te je Slikom 1 u nastavku prikazan registar zemalja koje koriste IBAN standard.

Slika 1 Registar zemalja koje koriste IBAN standard

Izvor: (IBAN, 2023a)

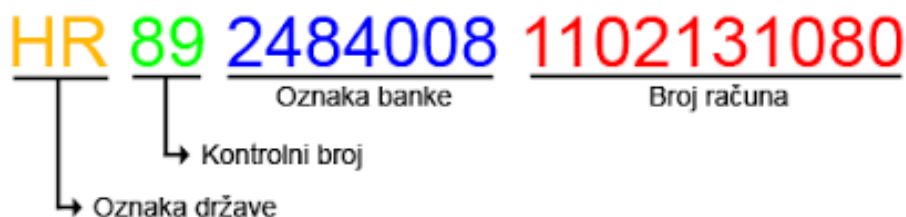
Sama konstrukcija IBAN računa sastoji se od dvoslovnice oznake zemlje ISO 3166-1, nakon koje slijedi dvoznamenkasti kontrolni broj i do trideset alfanumeričkih znakova koji su oznaka broja računa. Odluku o broju znakova donosi svaka zemlja, a unutar zemlje svi računi moraju imati jednak broj znakova. U Republici Hrvatskoj uporaba IBANA je obavezna od 1. lipnja 2013.

godine, a time je ostvarila osnovni preduvjet za sudjelovanje u jedinstvenom području plaćanja u eurima, SEPA, o kojem je bilo riječi ranije u radu (Hrvatska narodna banka, HNB, 2015).

Prema Odluci o konstrukciji i uporabi međunarodnog broja bankovnog računa (IBAN), Hrvatski IBAN obuhvaća 21 alfanumerički znak (Narodne novine, 2004):

- prva dva znaka (2a) čine dvoslovnu oznaku za Republiku Hrvatsku – HR;
- iduća dva znaka (2n) predstavljaju dvoznamenkasti kontrolni broj koji se računa prema Odluci o konstrukciji i uporabi međunarodnog broja bankovnog računa (IBAN);
- idućih sedam znakova (7n) odnose se na vodeći broj banke, koji banci dodjeljuje Hrvatska narodna banka;
- posljednjih deset znakova (10n) odnosi se na broj računa sudionika platnog prometa u banci, koji se oblikuje prema propisima republike Hrvatske.

Slikom 2 u nastavku prikazana je prethodno opisana konstrukcija IBAN-a u Republici Hrvatskoj.

Slika 2 Konstrukcija IBAN-a u republici Hrvatskoj

Izvor: (IBAN, 2023a)

Hrvatskim IBAN-om mogu biti obuhvaćena isključivo velika slova latiničnog pisma i arapski brojevi, a u elektroničkim platnim dokumentima hrvatski IBAN ne smije sadržavati prazna polja niti druge znakove, dok prilikom unošenja hrvatskog IBAN-a u papirnate platne naloge svaka četiri znaka trebaju biti odvojena jednim praznim poljem. Banka određuje IBAN svakog svog sudionika u platnom prometu, a pri ispostavi izvotka računa dužna je osim hrvatskog IBAN-a dodijeljenog klijentu navesti i identifikacijsku šifru banke (BIC).

4.3.1. Oznake kategorije računa poslovnih subjekata

Jedinstveni registar računa (JRR) predstavlja elektroničku bazu podataka o računima koju vodi Financijska agencija. Riječ je o podacima računa svih poslovnih subjekata, kao i o računima Hrvatske narodne banke i ostalih banaka, štedionica i kreditnih unija, jedinica lokalne i regionalne uprave i samouprave, stečajne mase, kao i o podacima računa potrošača otvorenih u bankama Republike Hrvatske (Fina, 2023b). Podaci Jedinstvenog registra računa koji podrazumijevaju račune potrošača nisu javni, dok su podaci o transakcijskim računima poslovnih subjekata javni.

Prema Pravilniku o Jedinstvenom registru računa (Narodne novine, 2020), za transakcijske račune poslovnih subjekata, kao i za stečajne i likvidacijske mase, obveznici su dužni u Jedinstveni registar računa dostaviti podatke: osobni identifikacijski broj, matični broj, broj transakcijskog računa po IBAN konstrukciji, skraćena tvrtka ili naziv, sjedište i adresa, oblik organiziranja, djelatnost poslovnog subjekta, županija, grad ili općina, datum otvaranja transakcijskog računa, datum zatvaranja transakcijskog računa, oznaka valute, oznaka transakcijskog računa rezidenta/nerezidenta, oznaka države sjedišta/prebivališta nerezidenta, oznaka transakcijskog računa prema broju poslovnih subjekata, OIB poslovnih subjekata kojima je otvoren zajednički račun, oznaka izuzeća od ovrhe na novčanim sredstvima, oznaka specifičnih namjena, oznaka transakcijskog računa dužnika u stečaju, oznaka namjene transakcijskog računa, transakcijski račun sljednik, ime i prezime osobe ovlaštene za raspolaganje sredstvima po transakcijskom računu, OIB osobe ovlaštene za raspolaganje sredstvima po transakcijskom računu, broj identifikacijske isprave osobe ovlaštene za raspolaganje novčanim sredstvima po transakcijskom računu, kao i država izdavanja te isprave, ime i prezime stvarnog vlasnika inozemne pravne osobe ili trusta te s njim izjednačenog subjekta stranog prava te njihovi osobni identifikacijski brojevi, datumi rođenja i državljanstvo istih.

Pri tome, oznaka valute obuhvaća troslovnu oznaku valute u kojoj se upisuju novčana sredstva na transakcijskom računu, a ukoliko je riječ o multivalutnom računu navodi se oznaka "MVR". Kod oznake transakcijskog računa rezidenta/nerezidenta, oznaka "R" odnosi se na račun rezidenta, dok se oznaka "N" odnosi na račun nerezidenta. Kod oznake države sjedišta/prebivališta nerezidenta upisuju se tri slova koja podrazumijevaju kraticu države iz abecednog popisa oznaka država, dok se pod oznakom transakcijskog računa prema broju poslovnih subjekata oznaka "1" odnosi na transakcijski račun jednog poslovnog subjekta,

stečajne i likvidacijske mase, a oznaka “2” za transakcijski račun otvoren na ime više poslovnih subjekata, kao i za račun poslovnog subjekta kod kojeg više fizičkih osoba zajednički obavlja određenu gospodarsku aktivnost ili slobodno zanimanje (Narodne novine, 2020).

Oznaka izuzeća od ovrhe na novčanim sredstvima obuhvaća (Narodne novine, 2020):

- oznaku “0” ukoliko novčana sredstva na računu nisu izuzeta od ovrhe na novčanim sredstvima;
- oznaku “1” ukoliko su ona ipak izuzeta.

Oznaka specifičnih namjena obuhvaća oznake (Narodne novine, 2020):

- “1” za transakcijski račun pričuve stambene zgrade;
- “2” za transakcijski račun suda za novčana sredstva sudskog depozita;
- “6” za transakcijski račun društva za osiguranje za imovinu za pokriće matematičke pričuve;
- “8” za transakcijski račun investicijskog društva za novčana sredstva svojih klijenata
- “9” za transakcijski račun specifične namjene po ostalim propisima.

Nadalje, oznaka transakcijskog računa dužnika u stečaju obuhvaća oznake:

- “0” za transakcijski račun poslovnog subjekta nad kojim nije otvoren stečajni postupak to jest onaj koji je otvoren prije otvaranja stečajnog postupka;
- “1” za transakcijski račun poslovnog subjekta u stečaju.

Oznaka namjene transakcijskog računa upisuje se za potrebe nadležnih tijela Republike Hrvatske.

4.3.2. Oznake kategorije računa potrošača

Iako podaci Jedinog registra računa o potrošačima nisu javni, ipak podaci o transakcijskim računima potrošača koji su otvoreni sa specifičnom namjenom, kao i podatak o postojanju računa potrošača, smatraju se javnima. Kada je riječ o transakcijskom računu potrošača, obveznici su dužni Jedinom registru računa dostaviti podatke (Narodne novine, 2020): osobni identifikacijski broj, broj transakcijskog računa po IBAN konstrukciji, ime i prezime potrošača, prebivalište, županija, grad ili općina, datum otvaranja transakcijskog računa, datum zatvaranja transakcijskog računa, oznaka valute, oznaka računa rezidenta/nerezidenta, oznaka države prebivališta nerezidenta, oznaka transakcijskog računa prema broju potrošača kojima je

on otvoren, OIB potrošača kojima je otvoren zajednički transakcijski račun, oznaka izuzeća od ovrhe na novčanim sredstvima, oznaka specifičnih namjena, oznaka namjene transakcijskog računa, transakcijski račun sljednik, ime i prezime osobe ovlaštene za raspolaganje novčanim sredstvima po transakcijskom računu, kao i OIB te broj identifikacijske isprave iste osobe i država izdavanja navedene identifikacijske isprave.

Oznake valute, računa rezidenta/nerezidenta, kao i države prebivališta nerezidenta označavaju se na isti način kao i kod transakcijskih računa poslovnih subjekata. Oznaka transakcijskog računa prema broju potrošača kojima je isti otvoren obuhvaća oznaku "1" za račun na ime jednog potrošača te oznaku "2" za transakcijski račun otvoren na ime više potrošača. Ukoliko je riječ o oznaci izuzeća od ovrhe na novčanim sredstvima radi se o oznakama (Narodne novine, 2020):

- "0" ukoliko novčana sredstva na računu nisu izuzeta od ovrhe na novčanim sredstvima;
- "1" ukoliko su ona izuzeta;
- "2" za račun dužnika pojedinca otvorenog uz suglasnost stečajnog upravitelja, odnosno suda u skladu sa propisima.

Oznake specifičnih namjena obuhvaćaju (Narodne novine, 2020):

- oznaku "1" za transakcijski račun pričuve stambene zgrade;
- oznaku "3" za transakcijski račun povjerenika otvoren za stečajnu masu potrošača;
- oznaka "7" za transakcijski račun novčanih sredstava stečajne ili likvidacijske mase, koji otvara fizička osoba na temelju odluke nadležnog tijela;
- oznaka "9" za račun specifične namjene po ostalim propisima.

Oznaka namjene transakcijskog računa upisuje se za potrebe nadležnih tijela Republike Hrvatske.

5. ANALIZA BROJA I OBILJEŽJA TRANSAKCIJSKIH RAČUNA U REPUBLICI HRVATSKOJ U RAZDOBLJU OD 2018. DO 2022. GODINE

U nastavku je napravljena analiza broja i obilježja transakcijskih računa u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2018. do 2022. godine. Podaci korišteni za spomenutu analizu preuzeti su iz statističke baze podataka Hrvatske narodne banke, a u svrhu lakšeg razumijevanja prikazani su tablično.

5.1. Kretanje ukupnog broja transakcijskih računa u razdoblju analize

Potrošač je fizička osoba koja u ugovorima o platnim uslugama obuhvaćenima Zakonom o platnom prometu (NN 66/18, 114/52), djeluje izvan područja svoje gospodarske djelatnosti ili slobodnog zanimanja (Hrvatska narodna banka, HNB, 2015a). Nepotrošač je pak pravna ili fizička osoba koja nije potrošač i uključuje pravne osobe (npr. trgovačka društva, ustanove, zadruge, udruge, zaklade i dr.), obrtnike i druge fizičke osobe koje obavljaju slobodna zanimanja ili gospodarsku djelatnost kad sklapaju ugovor o platnim uslugama ili ugovor o izdavanju elektroničkog novca unutar područja svoje gospodarske djelatnosti ili slobodnog zanimanja te subjekte koji nemaju pravnu sposobnost, a mogu biti vlasnici računa za plaćanje (npr. tijela državne uprave, predstavništva i dr.) (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2022, str. 5). Podaci o ukupnom broju transakcijskih računa potrošača i poslovnih subjekata od 2018. do 2022. godine prikazani su Grafikonom 1 i Tablicama 1. i 2.

Grafikon 1. Kretanje ukupnog broja računa u razdoblju 2018. - 2022.

Izvor: izračun autora prema Platne transakcije i računi za godine 2018. do 2022.

Tablica 1. Broj i struktura računa potrošača u razdoblju 2018. - 2022.

Godina	Transakcijski račun Potrošač	Drugi platni račun Potrošač	Ukupno Potrošač	Indeks Transakcijski račun	Indeks Drugi platni račun	Indeks Ukupno
2018	7.770.743	568.552	8.339.295	100	100	100
2019	7.874.560	567.688	8.442.248	101,34	99,85	101,23
2020	7.762.363	443.253	8.205.616	99,89	77,96	98,40
2021	7.799.598	377.843	8.177.441	100,37	66,46	98,06
2022	7.714.384	303.762	8.018.146	99,27	53,43	96,15
Srednja vrijednost	7.784.330	452.220	8.236.549	-	-	-
Standardna devijacija	59.022	116.746	162.033	-	-	-
Minimum	7.714.384	303.762	8.018.146	-	-	-
Maksimum	7.874.560	568.552	8.442.248	-	-	-

Izvor: izračun autora prema Platne transakcije i računi za godine 2018. do 2022.

Prema statistici platnog prometa Hrvatske narodne banke, na kraju 2018. godine u Republici Hrvatskoj evidentirano je ukupno 8.339.295 računa za plaćanje potrošača, od čega je 7.770.743 transakcijska računa potrošača (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2018). Prema tim podacima, uvažavajući broj stanovnika iz popisa 2011 od 4.284.889 zaključuje se kako je 2018. godine svaki stanovnik Republike Hrvatske imao prosječno 2 računa za plaćanje. Nadalje, krajem 2019. godine evidentirano je ukupno 7.874.560 transakcijskih računa potrošača, što upućuje na podatak kako je i te godine svaki stanovnik Republike Hrvatske imao prosječno 2 računa za plaćanje (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2019). Kraj 2020. karakterizira postotak od 94,8 % transakcijskih računa u ukupnom broju računa za plaćanje (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2020). Od ukupnog broja transakcijskih računa njih 7.762.363 bili su računi potrošača, dok je krajem 2021. godine zabilježeno je ukupno 8.177.441 računa za plaćanje potrošača od kojih je 7.799.598 transakcijskih računa (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2021). Prema popisu stanovnika iz 2021. godine u Republici Hrvatskoj bilo je evidentirano 3.871.833 stanovnika. Kraj 2022. godine obilježen je sa 7.714.384 transakcijskih računa potrošača, a i dalje je svaki potrošač imao prosječno 2 računa za plaćanje (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2022).

Tablica 2. Broj i struktura računa nepotrošača u razdoblju 2018. - 2022.

Godina	Transakcijski račun Nepotrošač	Drugi platni račun Nepotrošač	Ukupno Nepotrošač	Indeks Transakcijski račun	Indeks Drugi platni račun	Indeks Ukupno
2018	410.472	1.712	412.184	100	100	100
2019	419.791	1.951	521.742	102,27	113,96	126,58
2020	408.305	1.981	410.286	99,47	115,71	99,54
2021	423.566	1.957	425.523	103,19	114,31	103,24
2022	424.944	1.816	426.760	103,53	106,07	103,54
Srednja vrijednost	417.416	1.883	439.299	-	-	-
Standardna devijacija	7.605	116	46.693	-	-	-
Minimum	408.305	1.712	410.286	-	-	-
Maksimum	424.944	1.981	521.742	-	-	-

Izvor: izračun autora prema Platne transakcije i računi za godine 2018. do 2022.

Statistika platnog prometa na kraju 2018. godine u Republici Hrvatskoj ukazuje na postojanje ukupno 412.184 računa za plaćanje nepotrošača, odnosno 410.472 transakcijska računa nepotrošača, što dokazuje kako je svaki poslovni subjekt imao prosječno 1,4 računa za plaćanje (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2018). Kraj 2019. godine ukazuje na postojanje 419.791 transakcijskih računa nepotrošača, dok je 2020. godine zabilježen blagi pad (408.305) u odnosu na prethodnu godinu te ista godina označava minimum broja transakcijskih računa nepotrošača u promatranom razdoblju. (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2019). Krajem 2021. godine zabilježeno je ukupno 425.523 računa nepotrošača, od kojih je 423.566 transakcijskih računa poslovnih subjekata (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2021). Kraj 2022. godine obilježen je sa 424.944 transakcijskih računa nepotrošača, koji predstavljaju maksimum promatranog razdoblja (Platne transakcije i računi, Statistika platnog prometa, 2022).

Navedeni podaci ukazuju na kontinuirani rast broja računa kroz 2018. i 2019. godinu te blagi pad tijekom 2020. godine što bi moglo biti posljedica ekonomske situacije na nacionalnoj, ali i globalnoj razini te godine. Tijekom 2021. godine broj računa ponovno raste, što može ukazivati na blagi oporavak gospodarstva, dok između 2021. i 2022. godine broj računa ostaje relativno stabilan, s blagim padom za potrošače i blagim rastom za poslovne subjekte- Ukupan broj transakcijskih računa, unatoč fluktuacijama, za obje kategorije ostaje visok što ukazuje na zaključak kako su bankovne usluge i dalje važan dio financijskog sustava i da postoji stabilna potražnja za njima.

5.2. Broj transakcijskih računa s obzirom na njegovo obilježje u promatranom razdoblju

Ukupan broj transakcijskih računa potrošača i nepotrošača otvorenih kod kreditnih institucija u razdoblju od 2018. do 2022. godine, s obzirom na to jesu li jednovalutni ili multivalutni, prikazan je Tablicom 4. Podaci su preuzeti iz statističke baze dostupne na službenim stranicama Hrvatske narodne banke.

Tablica 3. Broj jednovalutnih, multivalutnih i blokiranih računa potrošača i nepotrošača od 2018. do 2022. godine u Republici Hrvatskoj

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Jednovalutni	3.334.723	3.410.839	3.386.604	3.417.252	3.466.479
Multivalutni	3.213.948	3.213.865	3.172.741	3.161.770	3.210.923
Potrošač – UKUPNO	6.548.671	6.624.704	6.559.345	6.579.022	6.677.402
Blokirani računi potrošača	1.311.393	1.377.807	1.298.984	1.302.308	1.100.537
Jednovalutni	54.750	51.878	49.522	46.880	27.712
Multivalutni	335.293	349.102	345.914	357.533	387.866
Nepotrošač – UKUPNO	390.043	400.980	395.436	404.413	415.578
Blokirani računi nepotrošača	28.287	26.779	20.848	19.819	17.273
UKUPNO (bez uključenih blokiranih računa)	6.938.714	7.025.684	6.954.781	6.983.435	7.092.980

Izvor: izrada autora prema Platne transakcije i računi za godine 2018. do 2022.

Tijekom svih godina analiziranog razdoblja znatno je veći broj multivalutnih računa i potrošača i nepotrošača u odnosu na jednovalutne račune, što upućuje na zaključak kako korisnici preferiraju držanje i upravljanje novčanih sredstava u više različitih valuta. Takvi su računi korisni za pojedince i poslovne subjekte koji obavljaju međunarodno poslovanje ili često primaju i šalju nova u različitim valutama. Ukupan broj računa, uključujući nepotrošačke i potrošačke, unatoč fluktuacijama (2020. godina) također raste tijekom analiziranog razdoblja. Najveći broj jednovalutnih računa potrošača uočen je 2022. godine, a iznosio je 3.466.479, dok je najveći broj multivalutnih računa potrošača uočen 2018. godine, a iznosio je 3.213.948. Najveći broj jednovalutnih računa nepotrošača vidljiv je u 2018. godini kada je iznosio 54.750, dok je najveći broj multivalutnih računa nepotrošača uočen 2022. godine, a iznosio je 387.866. Broj potrošačkih računa značajno je veći od nepotrošačkih, vjerojatno zbog činjenice da većina računa pripada pojedincima i tvrtkama koji koriste bankovne račune za svakodnevne financijske transakcije. Broj blokiranih računa potrošača tijekom godina oscilira, no 2022. godine, na kraju razdoblja analize zabilježen je njegov pad, dok je broj blokiranih računa nepotrošača u kontinuiranom padu kroz promatrano razdoblje. Navedeni podaci sugeriraju kontinuirani rast financijskih aktivnosti i upotrebe bankovnih usluga u analiziranom području.

6. ZAKLJUČAK

Analiza broja i obilježja transakcijskih računa u Republici Hrvatskoj otkriva važne aspekte financijskog sustava i platnog prometa u zemlji. Platni se promet u Republici Hrvatskoj kontinuirano razvija, a sukladno europskim standardima, SEPA (Jedinstveno područje plaćanja u eurima), igra ključnu ulogu u olakšavanju brzih i jeftinijih međunarodnih plaćanja. Različite vrste platnog prometa, uključujući gotovinsko i bezgotovinsko plaćanje, pružaju klijentima različite opcije za upravljanje vlastitim financijama. Transakcijski računi predstavljaju osnovni element financijskog sustava i omogućuju pojedincima u poslovnim subjektima upravljanje svojim financijama. Pravo na otvaranje i posjedovanje transakcijskog računa je pristupačno većini građana i poslovnih subjekata, što potiče financijsku uključenost istih. Tekući i žiro računi najčešće su korišteni za svakodnevne financijske transakcije, dok računi posebnih namjena omogućuju specifične vrste transakcija. Standard identifikacije bankovnih računa na globalnoj razini je međunarodni broj bankovnog računa (IBAN), koji potpomaže brzinu i točnost međunarodnih transakcija. IBAN, u kombinaciji sa identifikacijskom šifrom banke (BIC), osigurava jedinstveno prepoznavanje banaka i računa, čime se smanjuje rizik od pogrešaka u plaćanjima.

U promatranom razdoblju analize, od 2018. do 2022. godine, zabilježen je rast transakcijskih računa u Republici Hrvatskoj, što upućuje na važnost transakcijskih računa u financijskom sustavu Republike Hrvatske. Pozitivan trend broja transakcijskih računa podržava ekonomski rast i financijsku uključenost potrošača i poslovnih subjekata, a zbog fleksibilnosti međunarodnih plaćanja i korištenja više valuta prilikom istih, tijekom promatranog razdoblja značajno je veći broj multivalutnih računa potrošača i nepotrošača u odnosu na jednovalutne račune u Republici Hrvatskoj. Dakle, razvoj platnog prometa i pridržavanje međunarodnih standarda doprinosi stabilnosti i učinkovitosti financijskog tržišta, čineći isto tržište konkurentnim i suvremenim.

POPIS LITERATURE

1. Ekonomska klinika. (2020). *Tekući i žiro račun*. Dohvaćeno iz Ekonomska klinika: <https://www.ekonomska-klinika.hr/2020/01/30/tekuci-ziro-racun-razlike/>
2. Fina. (2023). *EuroNKS*. Dohvaćeno iz Fina: <https://www.fina.hr/euronks>
3. Fina. (2023a). *EuroNKSInst*. Dohvaćeno iz Fina: <https://www.fina.hr/nks-inst>
4. Fina. (2023b). *Informacije o računima poslovnih subjekata i potrošača*. Dohvaćeno iz Fina: <https://www.fina.hr/informacije-o-racunima-poslovnih-subjekata>
5. Gregorić, I. (1995). *Blagajničko poslovanje i platni promet*. Zagreb: Udruga računovođa i financijskih djelatnika.
6. Gregurek, M., & Vidaković, N. (2013). *Bankarsko poslovanje*. Zagreb: Visoko učilište EFFECTUS - visoka škola za financije i pravo.
7. Hayes, A. (2023). *What is a Financial Institution?* Dohvaćeno iz Investopedia: <https://www.investopedia.com/terms/f/financialinstitution.asp>
8. Hemar, D. (2019). *Platni promet u Republici Hrvatskoj*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.
9. Hrvatska agencija za osiguranje depozita. (2023). *O nama*. Dohvaćeno iz Hrvatska agencija za osiguranje depozita: <https://www.haod.hr/o-nama>
10. Hrvatska enciklopedija. (2023). *Valuta*. Dohvaćeno iz Hrvatska enciklopedija: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=63794>
11. Hrvatska enciklopedija. (2023a). *Bezgotovinski promet*. Dohvaćeno iz Hrvatska enciklopedija: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=7374>
12. Hrvatska enciklopedija. (2023b). *Žiro račun*. Dohvaćeno iz Hrvatska enciklopedija: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67749>
13. Hrvatska narodna banka. (2015). *IBAN kalkulator*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/iban-kalkulator>
14. Hrvatska narodna banka. (2015a). *Računi*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/platne-usluge/racuni>
15. Hrvatska narodna banka. (2018). *Nacionalni odbor za platni promet*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/nacionalni-odbor-za-platni-promet>
16. Hrvatska narodna banka. (2018a). *Osnovni račun*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: https://www.hnb.hr/documents/20182/2446103/h-brosura_financijska-pismenost_osnovni-racun.pdf/d3208082-e0e5-b4ab-8a69-00503f82df50?t=1616572010865
17. Hrvatska narodna banka. (2018b). *Računi za plaćanje*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/o-nama/zastita-potrosaca/bitne-informacije/racuni-za-placanje>
18. Hrvatska narodna banka. (2019). *Tekući račun*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/-/tekuci-racun>

19. Hrvatska narodna banka. (2020). *Osnovni račun*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/o-nama/zastita-potrosaca/bitne-informacije/racuni-za-placanje/osnovni-racun>
20. Hrvatska narodna banka. (2023). *Financijski sustav RH*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh>
21. Hrvatska narodna banka. (2023a). *Platni sustavi*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/platni-sustavi>
22. Hrvatska narodna banka. (2023b). *O platnom prometu*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/o-platnom-prometu>
23. Hrvatska narodna banka. (2023c). *SEPA*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/platni-promet/sepa>
24. Hrvatska narodna banka. (2023d). *Računi za plaćanje*. Dohvaćeno iz Hrvatska narodna banka: <https://www.hnb.hr/o-nama/zastita-potrosaca/bitne-informacije/racuni-za-placanje>
25. IBAN. (2023). *Popis kratica korištenih u prijenosu sredstava banaka*. Dohvaćeno iz IBAN: <https://www.iban.hr/glossary>
26. IBAN. (2023a). *Registar zemalja koje koriste IBAN standard*. Dohvaćeno iz IBAN: <https://www.iban.hr/structure>
27. Istarska Kreditna Banka. (2023). *Računi za posebne namjene*. Dohvaćeno iz Istarska Kreditna Banka: http://www.ikb.hr/sites/default/files/attached-files/letak_racuni_za_osebne_namjene_sijecanj_2023.pdf
28. Merton, R. (1990). The Financial System and Economic Performance. *Journal of Financial Services Research*, str. 263-360.
29. Mijatović, E., & Pokrivač, D. (2013). Aktivnosti financijskih institucija RH s ciljem usklađivanja s EU sustavom platnog prometa. *Učenje za poduzetništvo*, str. 118-130.
30. Narodne novine. (2002). *Odluka o konstrukciji računa u banci, vodećem broju banke, uvjetima i načinu ostvaranja računa u banci i sadržaju registra računa poslovnih subjekata u banci*. Dohvaćeno iz Narodne novine: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2002_12_150_2462.html
31. Narodne novine. (2004). *Odluka o konstrukciji i upotrebi međunarodnog broja bankovnog računa (IBAN) NN 162/04*. Dohvaćeno iz Narodne novine: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_11_162_2839.html
32. Narodne novine. (2018). *Zakon o platnom prometu (NN 66/18, 114/22)*. Dohvaćeno iz Narodne novine: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_66_1330.html
33. Narodne novine. (2019). *Odluka o transakcijskim računima NN 57/19, 131/211, 148/22*. Dohvaćeno iz Narodne novine: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_06_57_1085.html
34. Narodne novine. (2020). *Pravilnik o Jedinstvenom registru računa NN 53/2020*. Dohvaćeno iz Narodne novine: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_04_53_1064.html
35. Orsag, S. (2003). *Vrijednosni papiri*. Sarajevo: Revicon.

36. Platne transakcije i računi. (2018). *Statistika platnog prometa*. Dohvaćeno iz Platne transakcije i računi: <https://www.hnb.hr/documents/20182/2902871/h-platne-transakcije-racuni-RH-2018.pdf>
37. Platne transakcije i računi. (2019). *Statistika platnog prometa*. Dohvaćeno iz Platne transakcije i računi: <https://www.hnb.hr/documents/20182/3601479/h-platne-transakcije-racuni-RH-2019.pdf>
38. Platne transakcije i računi. (2020). *Statistika platnog prometa*. Dohvaćeno iz Platne transakcije i računi: <https://www.hnb.hr/documents/20182/4014643/h-platne-transakcije-racuni-RH-2020.pdf>
39. Platne transakcije i računi. (2021). *Statistika platnog prometa*. Dohvaćeno iz Platne transakcije i računi: https://www.hnb.hr/documents/20182/4216879/h-platne-transakcije-racuni_2021.pdf
40. Platne transakcije i računi. (2022). *Statistika platnog prometa*. Dohvaćeno iz Platne transakcije i računi: https://www.hnb.hr/documents/20182/4687979/h-platne-transakcije-racuni_2022.pdf/17b6eafa-acda-2913-bc8d-9ae571ea4d85?fbclid=IwAR3Tl0i3V4nl1HtDRsoVpajTWz4wx3bCqLRj_Mjua4Uf6IKBAo_0R2zc2So
41. Platne transakcije i računi. (2022). *Statistika platnog prometa*. Dohvaćeno iz Platne transakcije i računi: https://www.hnb.hr/documents/20182/4687979/h-platne-transakcije-racuni_2022.pdf
42. SEPA. (2023). *Sepa*. Dohvaćeno iz SEPA: <https://www.sepa.hr/sepa-opcenito/>
43. ZABA. (2023). *Transakcijski računi*. Dohvaćeno iz ZABA: <https://www.zaba.hr/home/srednja-i-velika-poduzeca/transakcijski-racun1#pan2>

POPIS SLIKA

Slika 1 Registar zemalja koje koriste IBAN standard.....	15
Slika 2 Konstrukcija IBAN-a u republici Hrvatskoj	16

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj i struktura računa potrošača u razdoblju 2018. - 2022.	21
Tablica 2. Broj i struktura računa nepotrošača u razdoblju 2018. - 2022.....	22
Tablica 3. Broj jednovalutnih, multivalutnih i blokiranih računa potrošača i nepotrošača od 2018. do 2022. godine u Republici Hrvatskoj.....	24